

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

**USAID PROJECT FOR
MEDIA LEGAL REFORM AND
RESPONSIBLE MEDIA**

**ЦЕНТАР за
РАЗВОЈ на
МЕДИУМИ**

МОНИТОРИНГ НА СУДСКИТЕ СЛУЧАИ ЗА НАВРЕДА И КЛЕВЕТА

ИЗВЕШТАЈ БР. 3

(ЈУНИ – ОКТОМВРИ 2014)

**ПОДГОТВИЛ:
М-Р ВЛАДИМИР МЕДАРСКИ**

СКОПЈЕ, ОКТОМВРИ 2014

ВОВЕД	3
МАЛКУ ПРАВОСИЛНИ ПРЕСУДИ - ГОЛЕМА ЗАШТИТА НА ФУНКЦИОНЕРИТЕ	5
ПРЕСУДА ВО СЛУЧАЈОТ: МИЈАЛКОВ - ФОКУС	6
ПРЕСУДА ВО СЛУЧАЈОТ: ТОПЛИФИКАЦИЈА - ПОПОВСКИ	9
ПОСТАПУВАЊЕ НА СУДИИТЕ	10
СУДСКИ СЛУЖБИ	11
ЗАКЛУЧОЦИ	11
АНЕКС 1	13

ВОВЕД

Центарот за развој на медиуми, во рамките на програмата на УСАИД за зајакнување на независните медиуми во Република Македонија и Проектот за одговорни медиуми и законодавни реформи во медиумската сфера, во периодот од 15-ти јуни 2014-та година, до 15-ти октомври 2014-та година, ги набљудуваше судските постапки, поведени според Законот за граѓанска одговорност за навреда и клеветата, пред Основниот суд Скопје 2 Скопје.

Со донесувањето на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клеветата, во ноември 2012-та година, клеветата и навредата се декриминализираа, односно се префрлени од кривична во граѓанска постапка. Медиумската и експертската јавност ја поздравиле декриминализацијата на навредата и клеветата, но притоа, истакнаа дека ова законско решение има бројни слабости кои можат негативно да влијаат врз слободата на изразување, како и да поттикнат самоцензура. Центарот за развој на медиуми, во 2012-та година, направи „Анализа на Предлог-законот за граѓанска одговорност за навреда и клеветата“, во која укажа на определени слабости на предложеното законско решение. А откако Законот беше донесен, заедно со Фронтот за слобода на изразување, ЦРМ, во април 2013-та, достави и Иницијатива до Уставниот суд на Република Македонија, за поведување постапка за утврдување на уставноста на определени законски одредби. Уставниот Суд сè уште се нема изјаснето за оваа иницијатива, иако се поминати повеќе од осумнаесет месеци од нејзиното доставување.

Имајќи го предвид фактот дека овој Закон е од исклучително големо значење за слободата на изразување и слободата на медиумите во Република Македонија, како и неизвесноста од ефектите на неговата имплементација, Центарот за развој на медиуми, континуирано ги следи судските случаи за навреда и клеветата во кои се вклучени новинари, уредници и медиуми, но и случаите во кои како странки се јавуваат и државни функционери.

Покрај директното следење на овие предмети и присуството на одржаните рочишта, ЦРМ е во постојан контакт и со Апелациониот суд, во однос на тоа дали тој се има изјаснето по жалбените постапки за веќе донесените пресуди од Основниот суд.

Мониторингот се фокусира на спроведувањето на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клеветата, постапувањето на судиите при примената на материјалниот и процесниот закон во судските постапки, примената на праксата на Европскиот суд за човекови права, на Европската конвенција за

заштита на човековите права и основните слободи, како и на другите меѓународни документи и принципи за заштита на слободата на изразување, како и работата на судските служби.

Во периодот, од 15-ти јуни 2014-та до 15-ти октомври 2014-та година, Центарот за развој на медиуми, пред Основниот суд Скопје 2 Скопје, следеше 44 судски предмети, во околу 60 рочишта.

До затворањето на овој извештај, завршени се 29 случаи, но поголемиот дел од пресудите сè уште не се правосилни, односно во тек е жалбената постапка пред Апелациониот суд.

Во овој период на мониторинг, правосилно се завршени само два предмета:

1. П4-30/13а Сашо Мијалков против Друштво за новинско издавачка дејност Фокус Прес ДОО Скопје, Јадранка Костова, Владо Апостолов и Игор Илиевски¹.

2. П4-44/13а Друштво за производство и дистрибуција на топлинска енергија Топлификација АД Скопје против Роберт Поповски².

Од почетокот на следењето на судските постапки, односно од 1-ви февруари 2013-та година, до 15-ти јули 2014-та година, правосилно се завршени само уште два предмета:

1. П4а 144/13 Никола Груевски против Тито Петковски и

2. П4 93/12а Сашо Јакимовски против Снежана Лупевска и Друштво за продукција, маркетинг и услуги Тринити плус продакшн ДООЕЛ Скопје.

Пресудите за овие два случаи беа анализирани во извештајот кој ЦРМ го објави во јули 2014-та година³.

На судските случаи за клевета и навреда во Основниот суд Скопје 2 Скопје работат тројца судии: Јованка Спиrowsка Панева, Весна Калковска и Нухи Рустеми, а во Апелациониот суд Скопје, работи совет кој е составен од

¹ Во текот на постапката, тужителот го повлече тужбеното барање спрема Фокус Прес ДОО Скопје. Во натамошниот текст овој случај ќе го реферираме како Мијалков – Фокус.

² Во натамошниот текст овој случај ќе го реферираме како Топлификација –Поповски.

³ Владимир Медарски, *Мониторинг на судските случаи за навреда и клевета*- Извештај бр. 2 (1 март – 15 јуни 2014). Центар за развој на медиуми: Скопје, јули 2014. Достапен на: <http://mdc.org.mk/mk/vtor-izvestaj-od-sledenjeto-na-sudenjata-po-tuzbi-za-navreda-i-kleveta-protiv-novinari-i-mediumi>

судијата Лидија Димчевска, претседател на советот, и судиите Станка Зафирова и Енвер Беџети.

Малку правосилни пресуди - голема заштита на функционерите

Центарот за развој на медиуми, во рамките на овој мониторинг, го следи спроведувањето на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета односно постапувањето на судиите при примената на материјалниот и процесниот закон во судските постапки, како и примената на праксата на Европскиот суд за човекови права, на Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи, како и на другите меѓународни документи и принципи за заштита на слободата на изразување.

Иако до моментот на пишување на овој извештај, пред првостепениот суд, се завршени 29 од случаите кои се дел од овој мониторинг, само за 4 предмети има правосилна пресуда. Станува збор за предмети во кои како странки се јавуваат Топлификација АД Скопје против Роберт Поповски, Сашо Мијалков против Фокус, Јадранка Костова, Владо Апостолов и Игор Илиевски, премиерот Никола Груевски против Тито Петковски и Сашо Јакимовски против новинарката Снежана Лупевска и Тринити плус продакшн од Скопје.

Без намера да вршиме каков било притисок врз судот, мора да констатираме дека Апелациониот суд работи бавно кога станува збор за случаите за граѓанска одговорност за навреда и клевета во кои се вклучени новинари. Досегашните пресуди не се доволни за сеопфатна и детална анализа за тоа како се применуваат Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, меѓународните конвенции и секако, праксата на судот од Стразбур, но сепак даваат индикации за присутните трендови на судското постапување.

Како што наведовме и во претходните извештаи, досегашната пракса, но и анализата на донесените правосилни пресуди, покажуваат дека постои загрижувачки драстична разлика во работењето на судот, кога станува збор за процеси во кои како странки се јавуваат политичари/државни функционери, наспроти случаите во кои нема нивна инволвираност, ниту како тужители, ниту како тужени.

Кога во случаите како една од странките се јавува државен функционер, односно политичар, видливо е дека тие се одвиваат побрзо, односно видлива е тенденцијата за поитно постапување на судот. Исто така, во ваквите случаи примената на Европската конвенција и праксата од Стразбур, која меѓу другото

предвидува носителите на јавни функции да имаат поголем праг на толеранција во однос на критиките, е недоследна и е во насока на целосна заштита на честа и угледот на функционерите, наспроти слободата на изразување. Потврда за ова се случајот Никола Груевски - Тито Петковски, случајот Никола Груевски - Зоран Заев, како и случајот Мијалков - Фокус. Случаите во кои како тужител се јавува Премиерот се одвиваа со исклучителна брзина и повеќето процесни одлуки беа во корист на тужителот. Во случајот против Тито Петковски веќе е донесена правосилна пресуда од страна на Апелациониот суд, а во случајот против Зоран Заев донесена е првостепена пресуда. И случајот Мијалков - Фокус, иако се одвиваше малку позабавено за разлика од случаите во кои е инволвиран премиерот Груевски, заврши со правосилна пресуда во корист на тужителот и со висок надомест на штета за тужените Фокус, Костова, Апостолов и Илиевски.

Во случаите кога нема вклученост на некој државен функционер, може да се констатира дека судиите подоследно ја применуваат праксата на Европскиот суд за човекови права и на Европската конвенција.

ЦРМ смета дека двојните аршини во постапувањето на судиите, целосната неоснована заштита на честа и угледот на функционерите и непочитувањето на Европската конвенција и праксата на судот во Стразбур, сериозно ја загрозуваат слободата на изразување во Македонија, и го наметнуваат прашањето за (не)зависноста и (не)квалитетот на судската власт во државата.

Пресуда во случајот: Мијалков - Фокус

Во овој период на мониторинг, Апелациониот суд, во случајот Мијалков - Фокус, не ја прифати жалбата на тужените и жалбата на тужителот, туку ја потврди пресудата на првостепениот суд, односно делумно го прифати тужбеното барање на тужителот Сашо Мијалков, и донесе одлука Владо Апостолов да му плати 1000 евра, Јадранка Костова да му плати 5000 евра и Игор Илиевски да му плати 10.500 евра, надомест за нематеријална штета за повреда на неговите чест и углед.

Како што е познато, Мијалков бараше да се утврди одговорност за клеветата од страна на новинарот Владо Апостолов и уредничката Јадранка Костова, затоа што во дневниот весник Фокус ја пренела изјавата на поранешниот амбасадор, Игор Илиевски дека тој бил принуден да избега од Чешка заради притисоците од Мијалков. Според него тие изнеле неистинити факти, и со тоа ги нарушиле неговите чест и углед како лични права.

Анализата на правосилната пресуда покажува дека судот при носењето на одлуката неправилно оценил дека не е исполнет триделниот тест на кој повикува судот од Стразбур. Исто така, неправилно оценил дека за објавување на текстот не постои јавен интерес, дека добиените информации се од несериозен извор и дека при објавување на текстот не се применети новинарските стандарди.

Според ЦРМ, постоењето на јавниот интерес за објавување на предметниот текст е несомнен, затоа што, во конкретниот случај, се работи за носител на јавна функција, која поради многу фактори е една од најзначајните и највлијателните во Македонија. Оттаму, објавување текст во кој се зборува за постапувањето на Директорот на службата за државна безбедност, начинот на кој тој ги користи своите права и овластувања, како и начинот на кој државата се позиционира во спорот за старателството врз детето на тужениот Игор Илиевски, экс-амбасадорот во Република Чешка, е неспорно прашање од јавен интерес и тоа судот требало да го констатира.

Судот, исто така, неправилно оценил дека изворот на информации е несериозен и нерелевантен. Сите фактички тврдења, кои се предмет на поднесената тужба, а за кои тужените се осудени од страна на судот, се несомнено изнесени од страна на тужениот Илиевски, и за судот не е спорно дека овие наводи се соопштени од негова страна, во електронска комуникација со тужениот Владо Апостолов. Но, судот во пресудата оценил дека овој извор на информации (лице кое било амбасадор на Македонија во Чешка само еден месец пред објавување на текстот) не може да се третира како „сериозен извор на информации“ во смисла на член 10 став. 4 од Законот. Оценка на судот била дека поради семејните проблеми, тоа лице не можело да даде сигурни информации. Ваквиот начин на резонирање на националните судови, за ЦРМ е неприфатлив и спротивставен на јуриспруденцијата на Судот во Стразбур.

Едновремено, ЦРМ смета дека судот неправилно утврдил дека новинарот и одговорниот уредник не постапиле во согласност со новинарските стандарди и не ги провериле изнесените тврдења на амбасадорот Илиевски. Новинарот пред објавување на текстот, неколку пати, побарал од тужителот изјава односно побарал да го каже своето мислење за изнесените тврдења од страна на Илиевски, но обидите на Апостолов завршиле безуспешно. Исто така, тужените се обратиле и до Министерството за надворешни работи, и побарале официјална информација за наводите искажани во електронската комуникација меѓу новинарот Апостолов и амбасадорот Илиевски. И овој обид на новинарите да добијат официјална информација за изнесените факти на Илиевски, завршил неуспешно.

Имајќи го предвид сето ова, можеме да констатираме дека во целост се исполнети условите за исклучување на одговорноста за клевета предвидени во член 10 став 4 од Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета. Според членот 10 став 4 исклучена е одговорност за клевета ако во „средство за јавно информирање се изнесуваат факти кои се однесуваат на прашања од јавен интерес, со повикување на сериозни извори на сознанија за нивната вистинитост, спрема кои тужениот постапувал со потребната мера на должно внимание, во согласност со професионалните стандарди на новинарската професија“. Дополнително, ограничувањето на слободата на изразување со осудата на тужените не го исполнува третиот услов за легитимно ограничување на слободата на изразување од член 10 став 2 од Европската конвенција, односно не може да се смета дека тоа е „неопходно во едно демократско општество“.

ЦРМ смета дека судот неправилно постапил и кога ја донел одлуката за висината на надоместокот на штета. При одлучувањето за висината на надоместокот, судот не водел сметка за примањата и имотната состојба на тужените. Досудениот износ од 1000 евра за новинарот Владо Апостолов, 5000 евра за одговорниот уредник, Јадранка Костова се превисоки, односно не се пропорционални со финансиската ситуација во која се наоѓаат новинарите и печатените медиуми во Македонија. Вака досудените надоместоци, заедно со високите судски трошоци кои во овој случај паѓаат на трошок на тужените и изнесуваат 3.300 евра, претставуваат огромен товар за новинарите и за медиумите. При утврдувањето на ваквите надоместоци, судот воопшто не водел сметка дека донесувањето на ваква пресуда ќе предизвика „оладувачки ефект“ врз истражувачкото новинарство, но и врз слободата на изразување воопшто.

Пресудата во овој случај покажува дека во Македонија постои исклучително негативна и загрижувачка пракса, судот наместо да ја штити слободата на изразување, дополнително ја загрозува со тоа што, од една страна, ги штити функционерите и власта, а од друга страна, ги казнува новинарите, ги доведува медиумите до работ на нивниот опстанок, и ги засилува стравот и самоцензурата.

Пресуда во случајот: Топлификација - Поповски

Наспроти случајот Мијалков - Фокус, правосилната пресудата за случајот Топлификација - Поповски, претставува пример за правилна и соодветна примена на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клеветата, и на меѓународните стандарди и принципи.

Тужителот Топлификација, во овој предмет бара да се утврди одговорност за клеветата на Поповски, кој во својство на водителот на емисијата „Икс нула“, изнел низа негативни ставови и мислења за работата на ова акционерско друштво. Тужениот Поповски навел дека го оспорува тужбеното барање и појаснил дека вршејќи ја својата новинарска професија, емисијата ја организира во форма на дебата на која повикал компетентни соговорници. Емисијата ја водел во согласност со јавниот интерес и новинарските стандарди, со цел на јавноста да ѝ бидат презентирани информации од јавен интерес, а не со цел да ги наруши честа и угледот на тужителот.

Судот ги испитал фактите и околностите значајни за утврдување дали во овој случај постојат услови на тужениот како новинар да му се ограничи слободата на изразување, која е загарантирана со Европската конвенција за заштита на човековите права. Најпрвин, судот исправно заклучил дека во емисијата станувало збор за поттикнување на дебата за прашање од јавен интерес (неоснованото зголемување на цената на парното греење). Потоа, судот утврдил дека тужениот постапувал во согласност со новинарските стандарди, посебно со тоа што во емисијата бил повикан претставник на тужителот, кој не се одсвал на поканата.

Понатаму, судот, во согласност со јуриспруденцијата на Судот во Стразбург направил дистинкција меѓу фактички тврдења и вредносни судови или мислења, утврдувајќи дека во конкретниот случај станува збор само за субјективно мислење на новинарот, односно негови вредносни судови, кои не подлежат на докажување и за кои не може да се бара од тужениот да ја докажува нивната вистинитост.

Поради тоа, судот сметал дека во согласност со одредбите од нашето национално законодавство, со принципите на Европскиот суд за заштита на човековите права и неговата пракса, не може да се прифати тужбеното барање на Топлификација и со тоа да се ограничи слободата на изразување на тужениот, бидејќи во овој случај не постои неопходна потреба како што тоа го бара член 10 став 2 од Европската конвенција. Дополнително, судот смета дека неопходна е потребата да се обезбеди и одржи слободата на изразување во

медиумите, како и дека со евентуалното ограничување на тужениот, не само што би се загрозила позицијата на тужениот како новинар, туку со тоа би била загрозена целокупната новинарска професија, чија цел е отворање прашања за кои има потреба да се дебатира и кои се од јавен интерес.

ПОСТАПУВАЊЕ НА СУДИИТЕ

Судиите во случаите кои се предмет на мониторинг на ЦРМ, при доставувањето и изведувањето на доказите, генерално им овозможуваат еднакви услови на странките, а подеднакво им го овозможуваат и правото на збор во текот на водењето на рочиштата. Врз основа на ова, може да се констатира дека судот главно се придржува до членот 6 од Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи (право на правична судска постапка), но тоа не е случај со предметите во кои како странка се јавуваат функционери од актуелната власт. Тие во овие случаи имаат повластен третман од страна на судот. Како илустрација за ваквото различно постапување од страна на судот може да се земе и фактот што во двата анализирани случаи, првостепените одлуки (кои се потврдени) се донесени од страна на ист судија. Од овој факт, како и од анализата на пресудите, произлегува дека не се работи за нестручност на судот, туку за друг „фактор“ кој најверојатно влијаел врз донесувањето на одлуката во случајот Мијалков – Фокус.

Како што наведовме и претходно, постојат отстапки од ваквото однесување, односно има судски случаи во кои судот постапува различно, овозможува побрзо одвивање на постапката, во покус временски рок ги закажува рочиштата, па дури има случаи каде рочиштата се закажуваат во рок од 24 часа, а со тоа се овозможува и побрзо да бидат завршени. Ваков случај, во овој период на мониторинг беше случајот Никола Груевски - Зоран Заев.

Судиите при водењето на постапките се придржуваат до Законот за парничната постапка, што не беше секогаш случај во претходниот период, во кој некои судии им „прогледуваа низ прсти“ на тужителите. Понатаму во овој период на мониторинг, судиите за разлика од порано, многу почесто назначуваат времени старатели на странките кои не сакаат да ги примат поканите за рочиште, како и полесно се одлучуваат поканата до странките да ја извршат преку огласната табла на судот.

СУДСКИ СЛУЖБИ

Како што наведовме и во претходните извештаи⁴, одредени судски служби не ги извршуваат своите задачи во целост и со тоа негативно влијаат врз самите судски постапки.

И покрај укажувањата на ЦРМ дека административно - техничката служба и канцеларијата за односи со јавност, нередовно ја ажурираат интернет страницата на судот, односно нередовно ги ажурираат информациите како што се објавувањето на донесените решенија и пресуди, и закажаните судски рочишта, особено за рочиштата за објава на пресудите. Овој проблем не само што не се надминува, туку, тој станува и поголем затоа што во овој момент интернет страницата на судот, во однос на закажаните рочишта е многу понејасна и непонегледна за разлика од претходниот период.

Извесно подобрување можеме да констатираме кај доставната служба бидејќи во овој период на мониторинг, многу мал број рочишта беа одложени поради неуредна достава. Поголемата ажурност на судската доставна служба овозможува непречен тек на рочиштата, а воедно се избегнуваат и непотребните трошоци на странките, како што се на пример, трошоците за добивање податоци од Министерството за внатрешни работи, за точната адреса на живеење на тужените, или пак, трошоците за извршување на достава преку нотари и извршители.

Во однос на условите за работа и соодветното водење на постапките, може да се заклучи дека судот, за разлика од порано, обезбеди, во дел од судниците, технички услови за тонско снимање на расправите и прегледување на ЦД- снимките, кои се предложени како доказ од страна на странките во постапката.

ЗАКЛУЧОЦИ

Досегашната пракса, но и анализата на донесените правосилни пресуди, покажува дека постои драстична разлика во работењето на судот во случаите кога странки се политичари/државни функционери, наспроти случаите во кои нема нивна инволвираност, ниту како тужители, ниту како тужени.

⁴ Владимир Медарски, *Мониторинг на судските случаи за навреда и клевета* - Извештај бр. 2 (1 март – 15 јуни 2014). Центар за развој на медиуми: Скопје, јули 2014. Достапен на: <http://mdc.org.mk/mk/vtor-izvestaj-od-sledenjeto-na-sudenjata-po-tuzbi-za-navreda-i-kleveta-protiv-novinari-i-mediumi> и: Исто, Извештај бр. 1 (1 февруари 2013 – 28 февруари 2014), Центар за развој на медиуми: Скопје, март 2014. Достапен на: <http://mdc.org.mk/wp-content/uploads/2014/04/Monitoring-na-sudskite-slucui-na-navreda-i-kleveta.pdf>

Кога во случаите како една од странките се јавува државен функционер, односно политичар, видливо е дека тие се одвиваат побрзо, односно видлива е тенденцијата за поитно постапување на судот. Исто така, во ваквите случаи примената на Европската конвенција и праксата од Стразбур, која меѓу другото предвидува носителите на јавни функции да имаат поголем праг на толеранција во однос на критиките, е недоследна и е во насока на целосна заштита на честа и угледот на функционерите, наспроти слободата на изразување. Потврда за ова се случајот Никола Груевски - Тито Петковски, случајот Никола Груевски - Зоран Заев, како и случајот Мијалков - Фокус.

Иако, судот главно се придржува до членот 6 од Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи (право на правична судска постапка), тоа не е случај со предметите во кои како странка се јавуваат функционери од актуелната власт. Во овие предмети, функционерите уживаат повластен третман од страна на судот. Како илустрација за ваквото различно постапување на судот може да се земе и фактот што во двата анализирани случаи, Мијалков - Фокус и Топлификација - Роберт Поповски, првостепените одлуки (кои се потврдени) се донесени од страна на ист судија. Од овој факт и од анализата, произлегува дека не се работи за нестручност на судот, туку за друг фактор, кој влијае врз донесувањето одлуки во овие случаи.

Анализата на правосилната пресуда во случајот Мијалков - Фокус, покрај тоа што покажува дека функционерите уживаат повисок степен на заштита за разлика од новинарите и обичните граѓани, покажува и дека судот не го препознава јавниот интерес во определени случаи, дека, наспроти јуриспруденцијата на Судот во Стразбур, не го прифаќа поранешниот амбасадор за релевантен и сериозен извор на информации, а при утврдувањето на надоместоците воопшто не води сметка дека донесувањето на ваква пресуда ќе предизвика „оладувачки ефект“ врз истражувачкото новинарство и врз слободата на изразување воопшто.

Со други зборови, правосилната пресуда во случајот Мијалков - Фокус, покажува дека во Македонија постои исклучително негативна и загрижувачка пракса, судот наместо да ја штити слободата на изразување, дополнително ја загрозува со тоа што, од една страна, ги штити функционерите и власта, а од друга страна, ги казнува новинарите, ги доведува критичките медиуми до работ на нивниот опстанок, и ги засилува стравот и самоцензурата.

НВО ИНФОЦЕНТАР

АНЕКС 1

МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМИТЕ ЗА ЗАКОНОТ И СЛУЧАИТЕ ЗА НАВРЕДА И КЛЕВЕТА ПРОТИВ НОВИНАРИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА

(ЈУЛИ - ОКТОМВРИ 2014)

**ПОДГОТВИЛЕ:
ЕЛЕНА СИМОНОСКА
БИЛЈАНА БЕЈКОВА**

ВОВЕД

НВО Инфоцентарот, во рамките на Програмата на УСАИД за јакнење на независните медиуми и Проектот за одговорни медиуми и законодавни реформи во медиумската сфера кој го спроведува Центарот за развој на медиуми, реализира постојан мониторинг и анализа на јавната дебата во медиумите.

Оваа анализа ја опфаќа примената на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, како и случаите за навреда и клевета во кои се вклучени новинари и медиуми.

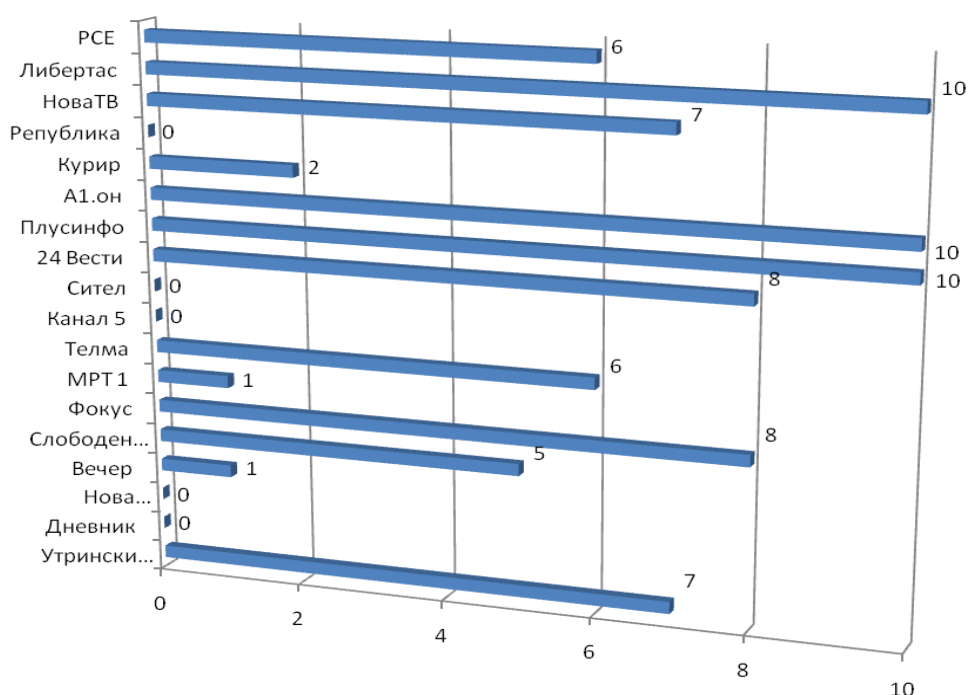
Во мониторингот се вклучени 18 традиционални и нови медиуми - весници: Утрински весник, Нова Македонија, Дневник, Слободен печат и Вечер; неделници: Фокус; телевизии (централни информативни емисии): Канал 5, Сител, Телма, МРТ1 и 24 Вести, и портали: А1.он, Куирин, Република, Плусинфо, Либертас, НоваТВ и Радио Слободна Европа.

Предмет на анализа се новинарските текстови и прилози, колумните, фотографиите и другите илустрации поврзани со написите и со темите вклучени во мониторингот.

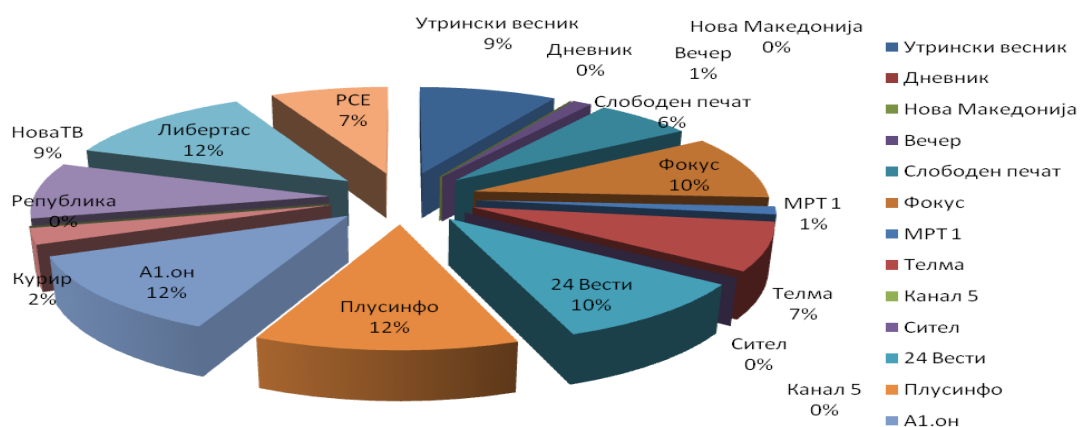
КВАНТИТАТИВЕН ПРЕСЕК

Во периодот од 1 јули до 31 октомври 2014 година, во мониторираните медиуми се регистрирани вкупно 277 новинарски написи и прилози посветени на медиумските закони и медиумските слободи. Од нив дури 81 или 29,24% се посветени на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клеветата, како и на случаите за навреда и клеветата во кои се вклучени новинари и медиуми. Најголем број материјали беа објавени на порталите Плусинфо, А1.он и Либертас. а по нив следат 24 Вести, Фокус, Утрински весник, Телма, Радио Слободна Европа, Слободен печат и НоваТВ.

Број на прилози по медиум:

Процентуална поделба на прилозите по медиум:

КВАЛИТАТИВЕН ПРЕСЕК

Јавна дебата за влијанието на законот врз слободата на изразување

На 11 јули 2014, Центарот за развој на медиуми организираше јавна дебата „Навреда и клевета – узда за новинарите?“, на која ги презентираше резултатите од Вториот квартален извештај посветен на примената на Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, и на случаите за навреда и клевета во кои се вклучени новинари и медиуми. На дебатата учествуваа адвокати, новинари и експерти за човекови права.

Поголемиот дел од критичките медиуми информираа за овој настан, додека провладините медиуми целосно го игнорираа и не објавија ниту еден новинарски прилог. Во извештаите од дебатата главен акцент беше ставен на двојниот аршин во постапувањето на судиите кога се работи за случаи во кои се инволвирани државни функционери и политичари.

„Досегашната практика покажа дека постои разлика во работата на судиите кога станува збор за процеси во кои се инволвирани државни функционери, наспроти случаите во кои ги нема ни како тужители ни како тужени, констатираат во Центарот за развој на медиуми, каде што ги следат судските процеси за клевета и навреда во граѓанскиот суд.“ (Слободен печат, 12.07.2014)

„Дел од новинарите кои веќе се соочуваат со тужби за навреда и клевета реагираат на двојниот аршин на судиите. Во извештајот е забележано и зголемување на бројот на судски случаи во кои новинари тужат новинари за пренесена изјава во медиум. За претседателот на ЗНМ ова само дополнително ја загрозува и така кривката слобода на медиуми во земјава.“

„Повеќето од учесниците се согласија дека проблемот не е лоциран во Законот за граѓанска одговорност за навредата и клеветата со кој тие две дела беа префрлени од кривичното во граѓанското законодавство, туку во неговата примена од страна на судиите и двата „аршини“ што се применуваат кога како странки во процесот се јавуваат високи владини и државни службеници и, од друга страна, обични граѓани.“ (А1.он,11.07.2014)

Медиумите го пренесоа и несогласувањето на претставниците од граѓанскиот сектор со ставот на Здружението на новинари на Македонија (ЗНМ), изнесен од претседателот Насер Селмани, дека е беспредметно да се прават напори за промена и подобрување на Законот и дека напорите мора да се насочат кон промена на судската пракса.

„Претседателот на Здружението на новинари Насер Селмани смета дека законот не може да се смени сега кога е донесен. - Во јавноста кружи една идеја дека е потребно да се пристапи кон промена на Законот за граѓанска одговорност. Лично сметам дека тоа ќе биде залудно потрошена енергија и дека треба да се насочиме кон создавање на судска пракса - рече

претседателот на Здружението на новинари Насер Селмани.“ (Плусинфо, 11.07.2014)

Експертите од областа на човековите права сметаат дека Законот е дискриминаторски и дека законодавецот не водел грижа за поширокиот јавен интерес, туку бил фокусиран исклучиво на заштита на новинарите.

„Претставниците на невладините организации што работат на полето на заштита на човековите права не се согласија со тој став и наоѓаат неколку замерки поврзани со законскиот текст. Беше посочено, на пример, дека законот, затоа што предвидува ограничување на висината на можното обесштетување за нанесена нематеријална штета само за новинарите во суштина е дискриминаторски кон сите останати граѓани.“ (A1.он, 11.07.2014)

„Активистот за човекови права Жарко Трајановски со критички тон се осврна кон Здружението на новинарите, за кое рече дека е партнер на предлагачите на Законот. Жал ми е што слушам дека ЗНМ воопшто и не се грижело за поширокиот јавен интерес, туку било ориентирано само на новинарите. Дури ни за медиумите. Практично, ЗНМ признава дека не било релевантен партнер во тој процес на носење еден дискриминаторски закон што создава состојба на нееднаквост меѓу новинарите и сите други субјекти на слобода на изразување. Ќе го илустрирам тоа вака. Ако Насер сега ми се јави на телефон и пренесе изјава за која судот вели дека е клеветничка, тој ќе биде казнет со 2.000 евра, а јас, како претставник на невладината организација, ќе бидам казнет неограничено, може и 500.000 евра. Тоа ќе ме натера следниот пат да не давам изјава, посочи Трајановски.“ (Слободен печат, 12.07.2014)

„Притисокот врз новинарите преку судскиот систем е еден од главните причини за задушнувањето на слободата на медиумите, изјави неодамна за 24 Вести и генералниот секретар на Организацијата за медиуми на Југо-источна Европа, Оливер Вујовиќ, повикувајќи се преку пример со случајот Кежаровски на конференцијата одржана во Скопје.“ (24 Вести, 21.10.2014)

Во прилозите објавени за формирањето на Комисијата за жалби, во рамки на новоформиранит Совет за етика во медиумите, новинарите информираа дека членовите на оваа комисија очекуваат најмногу претставки и жалби да има за навреда и клевета.

„Намалување на бројот на тужбите до судот ќе биде една од придобивките со формирањето на оваа Комисија. Анонимни жалби нема да се разгледуваат. Најмногу жалби се очекуваат за навреда и клевета, а помалку за говор на омраза и нарушување на авторските права.“ (МТВ, 30.09.2014)

„Уште еден обид за зачувување на професионалноста на новинарството. Новоформираната комисија за жалби во советот на етика ќе постапува по поплаки за нарушена етика во прилози и текстови во електронските, пишаните и интернет медиумите. Доколку се утврди дека има основа за жалба, првиот чекор ќе биде помирување на страните во спорот кога медиумот ќе може да ги образложи своите аргументи . Најмногу жалби очекуваме за искажана навреда и клеветата, за говор на омраза или за непочитување на авторски права, рече новинарот Мирче Адамчевски - член на комисијата за жалби.“ (ТВ Телма, 30.09.2014)

Навредата и клеветата се појавија како тема и во извештаите од домашните и регионалните конференции и дебати, и тоа главно преку изјави на претставници од домашната и меѓународната експертска јавност.

„Освен странските новинари, и домашните изразија загриженост, осврнувајќи се на самоцензурата, како еден од најголемите проблеми во новинарството. – Едноставно, покрај оваа криза на слободата, јас би рекол дека ние се соочуваме и со криза на доверба кон публиката. Јас мислам дека нашите новинари во Македонија веќе се подготвени да направат еден солиден прирачник за самоцензура. (Изјава на новинарот Горан Михајловски, на Форумот за медиумите во Југоисточна Европа, на тема “Медиумите во Југоисточна Европа - недоволно или премногу информации”, ТВ 24 вести, 16.10.2014)

„Тој (Кристијан Мир) изрази задоволство што во извештајот на ЕУ во делот на слободата на изразувањето се нотирани прекршувањата, како и притисокот што се прави врз медиумите преку судството со судските процеси за клеветата и навреда. „Ако Македонија не се откажува од желбата за влез во ЕУ и сака да стане полноправен член, мора да ги почитува европските стандарди и да овозможи слобода на говор и на медиуми“, рече претставникот на „Репортери без граници“. (Изјава на Кристијан Мир, претставник на „Репортери без граници“ на трибината „Слобода на говорот и медиумите во Македонија - предизвици и решенија“, Утрински весник, 16.10.2014)

Радио Слободна Европа (РСЕ) објави прилог посветен на висината на казните изречени за „душевната болка нанесена од клеветата“, со акцент на разликите меѓу досега изречените надоместоци.

„Како судот проценува дека на некој му се доволни 1.000 евра за да си ја залечи душевната болка нанесена од клеветата, а на друг му е потребна барем петцифрена сума за да може повторно мирно да спие откако претрпел стрес од некоја прес-конференција, никој не може прецизно да објасни.“ (РСЕ, 04.09.2014)

Плусинфо, пак, го презеде и го објави интервјуто на порталот Фактор.мк со Мирјана Лазарова Трајковска, судијка во Европскиот суд за човекови права. Во

интервјуто, Лазарова Трајковска се задржа на праксата на Европскиот суд, и осврнувајќи се на клеветата и навредата, констатира дека судовите не смеат да стават акцент на паричната казна, туку на констатираната повреда.

„Праксата на Судот покажува дека превисока парична казна може да претставува основ за непропорционален пристап од страна на властите, ако таквата казна делува како пречка за остварувањето на слободата на изразување. Меѓу другите таков е случајот на Толстој Милославски, каде Судот се фокусираше на претераноста на досудената сума пари како надомест за изречената клевета. Од тие причини националните судови мора да водат сметка кај предметите на клеветата и навредата главниот акцент на пресудата да не биде високата парична казна која би имала ефект врз слободата на изразување, туку констатираната повреда и нејзината аргументација.“ (Плусинфо, 01.10.2014)

Случаи за навреда и клевета против новинари и медиуми

Во овој период на мониторинг, критичките медиуми особено внимание му посветија на случајот Мијалков - Фокус бидејќи Апелациониот суд донесе правосилна пресуда односно ја потврди пресудата на првостепениот суд. Според оваа пресуда, уредничката на Фокус, Јадранка Костова треба да плати 5.000 евра, а новинарот Владо Апостолов - 1.000 евра надомест за нематеријална штета за повреда на честа и угледот на Сашо Мијалков. Заедно со судските трошоци кои паѓаат на товар на тужените, вкупната сума што треба да ја платат новинарите изнесува 9.300 евра.

Веста за одлуката на Апелациониот суд, како и апелот на ЗНМ, Мијалков да се откаже од наплатата на надоместокот, ја пренесоа единствено критичките медиуми.

„Здружението на новинарите на Македонија со загриженост констатира дека одлуката на Апелациониот суд, со која се потврдува осудителната пресуда од Основниот суд Скопје 2 во случајот на директорот на Управата за безбедност и контраразузнавање Сашо Мијалков против уредникот и новинарот на Фокус, Јадранка Костова и Владо Апостолов, е во спротивност со Законот за граѓанска одговорност за клевета и навреда и со праксата на Европскиот суд за човекови права. ЗНМ смета дека одлуката на судиите Лидија Димчевска, Станка Зафировска и Енвер Беџети сериозно ја прекршува слободата на изразувањето и ги одвраќа новинарите да пишуваат за евентуални злоупотреби на власта, додека изречените надоместоци за нематеријална штета се превисоки и непропорционални на стандардот на македонските новинари.“ (НоваТВ, 30.09.2014)

„Здружението на новинарите на Македонија го повикува директорот на Управата за безбедност и контраразузнавање Сашо Мијалков да се откаже од надоместокот од шест илјади евра за нематеријална штета, потврдена од Апелациониот суд против новинарите на „Фокус“, Јадранка Костова и

Владо Апостолов...Оттаму додаваат дека досегашната примена на Законот за граѓанска одговорност за клеветата и навреда покажува дека македонските судови во сите досегашни пресуди одлучуваат согласно овој закон и праксата од судот во Стразбур, освен последната во која како тужител се јавува директорот на УБК Сашо Мијалков.“ (24 Вести, 02.10.2014)

„Главната уредничка на неделникот Фокус, Јадранка Костова жали што поголем дел од медиумите не ја објавија веста за помош на весникот. За неа како што рече неразбирливо е како добар дел од медиумите не го објавиле ниту апелот за солидаризација на ЗНМ.“ (А1 он, 21.10.2014)

Провладините медиуми речиси целосно ја игнорираа пресудата на Апелациониот суд и единствено на Курир можеше да се пронајде информацијата дека директорот на Управата за безбедност и контраразузнавање, Сашо Мијалков, парите од досудената отштета во висина од 6.000 евра ќе ги донира во Домот за деца без родители „11 Октомври“.

„Но, наместо на сметката на Мијалков, парите ќе треба да легнат на сметката на Домот за деца без родители „11 Октомври“ во Скопје. Вака одлучил Мијалков, а информацијата за „Плусинфо“ ја потврдил неговиот адвокат Антонио Апостолски.“ (Курир, 06.10.2014)

Граѓанската иницијатива за солидарност и собирање средства од донации за помош на Фокус, иницирана од ЗНМ, а масовно прифатена од граѓаните и граѓанските активисти, беше исто така, поддржана од критичките медиуми, во прв ред, од информативните портали.

„Новинари и граѓани, како и Здружението на новинари, повикаа граѓаните да се солидаризираат со новинарите на „Фокус“, кои врз основа на пресудата на Апелациониот суд, треба да исплатат 9.000 евра во име на нематеријална штета за клеветата и судски трошоци.“ (Плусинфо, 13.10.2014)

„Собрани се сите 9.300 евра кои весникот Фокус треба да му ги исплати на директорот на УБК за судскиот спор во кој ги тужеше. Првиот човек на ЗНМ, Насер Селмани, денеска и официјално потврди дека во деновите што следуваат средствата ќе ги префрлат на сметката на Фокус.“ (24 Вести, 28.10.2014)

Укинувањето на култната хумористично-сатиричка емисија “Хихирику”, од програмата на Радио Скопје, силно одекна во повеќето критички медиуми. Веста за ова ја пласираше новинарот Ерол Ризаов, прво во својата дискусија на Форумот за медиумите во Југоисточна Европа, на тема “Медиумите во Југоисточна Европа - недоволно или премногу информации”, а потоа и во неговата колумна [„Го забранија и Хихирику“](#), објавена на 16 октомври 2014, во Утрински весник.

„Беше покренато и прашање за неодамнешното укинување на хумористичната емисија Хихирику, која со децении е бренд на македонското радио. Државата во која се укинува смеењето и сатирата има голем проблем со цензурата на медиумите, рече новинарот Ризаов.“ (Телма, 16.10.2014)

Медиумското присуство на случајот се засили со објавувањето на демантот на Македонската радиотелевизија, дека „Хихирику, ниту е симната од програма, ниту цензурирана“. Алудирајќи дека Ризаов пишувал не само за отстранувањето на емисијата од програмската шема на Радио Скопје, туку изнесувал и тврдења дека емисијата е цензурирана, МРТ побара јавно извинување од Ризаов. Неколку дена подоцна, новинарот Ризаов, ја објави колумната насловена како „Јавно извинување до МРТ“.

„Прво, им се извинувам на сите вработени во МРТ кои се чувствуваат навредени од мојата колумна поради тоа што помогнав да се врати на програмата култната и сатирична емисија „Хихирику“. Со ова кусо извинување не можам да ја пополнам колумната, како што тоа го бара, претпоставувам, највисокото раководство на МРТ, затоа чувствувам потреба да се извинам и на јавноста во Македонија и надвор од државата и на сите мои читатели бидејќи „Хихирику“ не била забранета со акт и одлука на менаџментот на МРТ, туку до тоа дошло сосема спонтано поради спроведување постапка за јавни набавки за избор на агенција за исплата на авторски хонорари, па поради тоа исплатите на хонорарите доцнеле речиси една година...

..Е, драги мои, доста беше извинување, не се извинувам само за две реченици што Службата на МРТ ги напишала до јавноста во своите соопштенија: „Времињата на цензура се одамна поминати и не се карактеристични за оваа генерација на МРТ. Можеби авторот на ова глупост зборува за времето кога тој бил главен уредник“. За ова не можам да се извинам, туку обвинувам, оти нигде не сум напишал дека емисијата „Хихирику“ е цензурирана. Ниту, пак, сум напишал дека е забранета со одлука на некој орган или тело на МРТ, туку дека „забраната е направена на перфиден начин типичен за ова време. Нема хонорари“. Поради фактот дека никогаш не сум цензурирал ниту еден текст во годините на моето работење како одговорен уредник на повеќе генерации македонски новинари во „Нова Македонија“ и во „Утрински весник“, испратив демант до МРТ за наведените навреди и клевети – за што барам јавно извинување.“ (Утрински весник, 21.10.2014)

ЗАКЛУЧОЦИ

Критичките медиуми во континуитет ги следат случаите за навреда и клевета против новинарите, како и другите форми на загрозување на слободата на изразување. Нивното вклучување во поддршката на акцијата за солидарност со новинарите на Фокус имаше значаен придонес во нејзината успешна реализација и навременото собирање на потребните средства за плаќање на досудениот надомест.

Провладините медиуми речиси воопшто не информираат за случаите за навреда и клевета, и спорадично објавуваат информации само кога тие се однесуваат на државните функционери.

Имајќи го предвид ова, може да се констатира дека без критичките медиуми, јавноста во Македонија ќе биде целосно информативно изолирана и без каква било информација за случувањата поврзани со слободата на медиумите и слободата на изразување.

Медиумите кога информираат за „навредата и клеветата“ главно пренесуваат изјави и ставови на релевантни личности и институции, а многу малку или воопшто не објавуваат прилози кои имаат аналитичка содржина. Новинарите не ги наметнуваат темите, туку само ги следат и за нив информираат главно преку жанровите - вест, извештај и интервју.

Програма на УСАИД за зајакнување на
независните медиуми во Македонија,
Проект за одговорни медиуми и законодавни
реформи во медиумската сфера

Центар за развој на медиуми
Ул. Васил Главинов 3/4-2, 1000 Скопје
Тел/факс: +389 2 3136 340
www.mdc.org.mk